Cecilia-Mihaela POPESCU
(Universitatea din Craiova)

Din nou despre reorganizarea semantică a paradigmei de viitor din limba română din perspectiva teoriei 'regramatizării'

Abstract: (The Semantic Reorganisation of Future Tense in Romanian, an example of "regrammatization") The article aims at revisiting in an extended framework (see Popescu 2013, 2017) the evolution of the system of the forms of future tense (hereinafter: FUT) in Romanian language, from the perspective of the *re-grammaticalisation* process, understood as*re-organisation of the grammatical system of a language* (v. Andersen 2006; Lindschouw 2011). In very general lines, this process may be described as follows: in time, canonical FUT forms, originally representing outcomes of previous 'grammaticalisation' processes (i.e. transition from *lexical* to *grammatical*), eventually show a poly-functional morpho-syntactic and semantic behaviour, actualising more than one grammatical value. Such a situation will imply the selection of new constituents in the FUT paradigm and will inevitably result in: (i) a competition between canonical forms and the newly created ones; (ii) a de-semantization and specialization of canonical forms in a certain informational segment, and (iii) the (total or partial) grammaticalisation of the concurrent periphrastic forms. Concretely, the entire discussion on the evolution of the constituents of the FUT paradigm in Romanian should be repositioned from the perspective of the following directions of evolution: (a) a restraint in the use of the canonical future form to the literary style and formal language, where it frequently has temporal or temporal-modal values; (b) the establishment of a system of actualisation of [prospective deictic], including FUT-Type 1 (*voi cânta*), FUT-Type 3 (*am să cânt*) and FUT-Type 4 (*o să cânt*) – forms primarily distinguished at a diamesic level, and a specialisation of gerund forms ((*v*)*oi fi cântând*) and of FUT-Type2 (*oi cânta*) in the actualisation of [probable epistemic], with the latter losing their prospective deictic value in the 17th century.

Keywords: grammaticalisation - re-grammaticalisation, canonical future, Romanian prospective deictic forms, probable epistemic

Rezumat: Articolul își propune să rediscute (v. Popescu 2013, 2017) într-un cadru extins, evoluţia sistemului formelor de viitor (siglat în text: V) din limba română din perspectiva acţiunii procesului de *regramatizare*, înţeleasă ca *reorganizare a sistemului gramatical al unei limbi* (v. Andersen 2006; Lindschouw 2011). În linii foarte generale, acest proces poate fi astfel descris: formele canonice de V, care reprezintă iniţial rezultate ale unor procese anterioare de 'gramaticalizare' (în sensul de trecere de la *lexical* la *gramatical*), ajung cu timpul să aibă un comportament morfosintactic şi semantic polifuncţional, actualizând mai mult de o valoare gramaticală. O astfel de situaţie va antrena selectarea unor noi constituenţi în cadrul paradigmei de V şi va determina în mod inevitabil: (i) concurenţa dintre formele canonice şi cele nou create; (ii) desemantizarea şi specializarea pe un anumit segment informaţional a formelor canonice, respectiv (iii) gramaticalizarea (totală sau parţială) a formelor perifrastice concurente. Concret, întreaga discuţie referitoare la evoluţia formelor constitutive ale paradigmei de V din limba română trebuie repoziţionată din prisma următoarelor direcţii evolutive: (a) restrângerea funcţionării formei de viitor canonic la stilul literar şi la registrul îngrijit de limbă unde apare frecvent cu valori temporale sau temporalo-modale; (b) constituirea unui sistem de actualizare a [prospectivului deictic], care cuprinde V-Tipul 1 (*voi cânta*), V-Tipul 3 (*am să cânt*) şi V-Tipul 4 (*o să cânt*) – forme care se disting în primul rând la nivel diamezic, şi specializarea formelor gerundive ((*v*)*oi fi cântând*) şi a V-Tipul 2 (*oi cânta*) în actualizarea [epistemicului probabil], acestea din urmă pierzându-şi valoarea deictică prospectivă în secolul al XVII-lea.

Cuvinte-cheie: gramaticalizare – regramatizare, viitor canonic, forme prospective deictice în limba română, epistemic probabil

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

1. Introducere

1.1. Multipli factori interni (de ordin fonetic, morfosintactic şi semantic) sau externi (influenţa concepţiei creştine, de exemplu)[1] au contribuit la distrugerea formei sintetice a viitorului (siglat în text: V) din limba latină, înlocuirea acesteia cu forme analitice reprezentând o situaţie panromanică.

Înscriindu-se inevitabil în aceeaşi direcţie evolutivă, limba română va selecta – spre deosebire de limbile Occidentului romanic, în construcţia perifrazelor sale prospective, auxiliarele VOLERE (> VELLE) «a vrea», un verb la origine volitiv (v. *infra* 1), respectiv, HABERE «a avea», un verb care era marcat *ab origine* cu semnificaţia [+posesie], ceea ce a fost tipologic explicat (v. Fleischmann 1982 sau Bybee *et al.* 1994) prin faptul că [prospectivul] este o noţiune cognitivă care implică semele: [+necesitate], [+voinţă], [+intenţie].

(1) *velit faciem tangere* (Mihăescu 1960, 143) «ar vrea să-i atingă faţa».

1.2. Trebuie spus chiar de la început că, dincolo de analitismul incontestabil întâlnit în întreaga istorie a formelor de V din limba română, paradigma de actualizare a referinţei prospective cunoaşte mari variaţii diacronice, atât din punctul de vedere al frecvenţei de utilizare, cât şi sub aspectul funcţionării morfosintactice şi, mai cu seamă, semantice. De fapt, la nivelul paradigmei de V din limba română se observă cel mai bine, poate, acţiunea procesului de 'regramatizare' (v. Andersen 2006; Lindschouw 2011; Popescu 2017) care conduce, „[…] pe de o parte, la simplificarea şi reorganizarea susbsistemului temporal al viitorului, iar, pe de altă parte, la îmbogăţirea sistemului modal al limbii române, care adaugă un nou membru [prin aşa-numitul mod *prezumtiv*]." (Corcheş / Roman 2011, 2005).

Prin urmare, textele secolului al XVI-lea consemnează, alături de construcţia curentă în toate scrierile, alcătuită din prezentul auxiliarului *vrea* şi infinitivul verbului lexical: *voiu, veri, va, vrem* (*văm, vom*), *vreţi* (*veţi*), *vor* + *cânta* şi alte construcţii formate fie din prezentul verbului *vrea* + conjunctivul verbului de conjugat: *voiu* să *viiu, va să sărute* (Coresi) sau din viitorul verbului *fi* + gerunziu: *voiu fi bătând* (*PO*), *va fi având* (Lucaci) sau din prezentul verbului *avea* + infinitivul verbului lexical: *am a bea* (Coresi), situaţie sintetizată şi în tabelul următor:

[+VOLERE]	[+HABERE]
VOLERE + INFINITIV = Tipul 1 *voiu, veri, va, vrem* (*văm, vom*), *vreţi* (*veţi*), *vor* + *cânta*	HABERE + INFINITIV = Tipul 3: *am a bea*
VOLERE + CONJUNCTIV = Tipul 1a: *voiu* să *viiu, va să sărute*	
(rar) VOLERE + FI + GERUNZIU = Tipul 2: *voiu fi bătând*, *va fi având*	

Tabel nr. 1: *Repartiţia formelor de viitor din limba română în secolul al XVI-lea*

1. A se vedea în acest sens Company Company (2006, 353-354), dar şi Ţâra (2009, 148) care afirmă că: „[...] sensul de viitor al structurii sintagmatice *habeo* + infinitiv se datorează unor contexte specific creştine. Acestea redau profeţii şi anticipări ale vieţii şi judecăţii de apoi, cu o largă difuzare în marea masă a creştinilor" (Ţâra 2009, 148).

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

1.2.1. Viitorul construit cu *a vrea* + infinitivul verbului lexical [= V-Tipul 1] este forma cel mai des întâlnită în texte (atât în cele originale, cât şi în cele traduse) – situaţie menţinută, de altfel, până în contemporaneitate, unde această structură reprezintă forma standard de exprimare a [prospectivului]. *A vrea* este în epoca veche deja un constituent de [viitor] (un auxiliar), însă incomplet gramaticalizat[2], de vreme ce putea fi încă dislocat cu uşurinţă după infinitiv: *voi afla, vei ceti* versus *audzi-veri, sluji-veri* etc. şi nu se diferenţia încă formal de verbul lexical plin cu sensul originar, deontic, «a vrea» (situaţie care se va întâmpla începând din secolul al XVII-lea)[3]. Din punct de vedere semantic, acest tip de V funcţionează în secolul al XVI-lea atât cu sens de [intenţie] (v. *infra* ex. 2), cât şi cu valoare predictivă pură, ca sub (3) (v. Niculescu 2011, 423), în anumite ocurenţe, această dezambiguizare fiind dificil de operat (*cf.* formele subliniate în exemplele de mai jos):

(2) *Derept aceea şi acmu avem om acolo, de ne va aduce vr'o veaste* vă *vrem da a şti.* (*Lettres B Sălişte* (Maramureş), anul 1593, apud Niculescu 2011, 423).
(3) *E să vă muri* bărbatul ei, *dezlega-se-va den legea bărbatului.* (Coresi, *Praxiu*. *Faptele Apostolilor*, 241, apud Niculescu 2011, 423).

Acest tip principal de V cunoaşte deja din secolul al XVI-lea o primă variantă «morfologică» (Iliescu 2000, 432), rară (sunt înregistrate doar şapte astfel de ocurenţe în *Palia de la Orăştie* şi opt ocurenţe în *Documente şi însemnări*) din punctul de vedere al frecvenţei (utilizată, în special, în acte şi scrisori, în Muntenia). În interiorul acestei perifraze, infinitivul verbului lexical este înlocuit cu formele sale de conjunctiv, fenomen generalizat în întregul sistem verbal al românei vechi, spre sfârşitul secolului al XVII-lea[4]: *va să judece, va să rugăm,* etc.. [= Tipul 1a]. Însă, începând din secolul al XVIII-lea, această construcţie perifrastică de V începe să fie puţin uzitată, pentru ca în limba modernă să nu mai fie înregistrată.

1.2.2. Textele din aceeaşi perioadă atestă încă un alt tip de V format tot cu auxiliarul *a vrea*. Este o formă supracompusă, constituită din auxiliarul *vrea* + *fi* + gerunziul verbului de conjugat [= V-Tipul 2]: *veri fi aducând* (*PO,* 186, apud Dimitrescu *et al.* 1978, 316)*, vreţi fi grăind* (CT, 198, apud Dimitrescu *et al.* 1978, 316) – structură pe care gramaticile limbii române actuale o numesc *modul prezumtiv* (siglată în continuare în text: FoiG).

1.2.3. Totodată, foarte caracteristic pentru sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea este, de asemenea, V construit cu auxiliarul *a avea* + *a* + infinitiv [V-Tipul 3] (< HABEO AD CANTARE): *am a trimite, are a opri, are a vedea* etc., a cărui valoare este în această perioadă, ca şi în cazul V-Tipul 2, una deictică, strâns legată de sensul originar deontic al auxiliarului: „un viitor care exprimă mai ales necesitatea"

2. De exemplu, în secolul al XVI-lea, puteau fi încă intercalate între auxiliar şi infinitiv diferite alte mici segmente discursive, situaţie imposibilă în limba contemporană: *Ce folos e omului să* ***va*** şi toată lumea ***dobândi*** şi sufletulu-ş ***piiarde****?* (CC[2], 72, apud Niculescu 2011, 424).
3. Acum rezultă următoarele paradigme: *vreau, vrei, vrea, vrem, vreţi, vor* versus *voi, vei, va, vom, veţi, vor.*
4. Utilizarea conjunctivului în structura anumitor forme de V din română este o consecinţă a tendinţei generale a limbii române vechi, caracterizată prin înlocuirea infinitivului cu o construcţie personală formată cu modul conjunctiv (v. Dimitrescu *et al.* 1978, 315).

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

(Guţu-Romalo 1968, 427-432, apud Iliescu 2000, 433): *eu mai mult am a te sluji.* Acest tip se înregistrează în special în textele religioase şi este puţin reprezentat în scrierile cu caracter administrativ şi în cele care prezintă o pronunţată influenţă a limbii vorbite.

„Apărând în propoziţii principale, în special, în finalul scrisorilor, pentru a formula asumarea unei obligaţii, formaţia este sinonimă cu *voiu, vei, va + avea + a + infinitivul,* exprimând alături de valoarea temporală de viitor, o semnificaţie modală specială de acţiune prezentată ca necesară." (Călăraşu 1987, 179).

Începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea, pătrunde în limba scrisă o variantă populară a tipului fundamental, obţinută prin afereza consoanei iniţiale: *oi cânta* (v. Iliescu 2000) [= Tipul 1b], variantă care dublează, de asemenea, şi formele morfologice cu modul conjunctiv: *oi să cânt* [= Tipul 1c].

Pentru V-Tipul 3, istoriile limbii române înregistrează şi invarianta [Tipul 3a]: *voi, vei, va + avea + a + infinitiv*, cu o mai largă răspândire în limba vorbită, faţă de frecvenţa tipului de bază (adică cea a V-Tipul 3), motiv pentru care, în secolul al XVIII-lea, această structură (Tipul 3a) apare în texte cu valoare temporală pur prospectivă, fapt care a contribuit ulterior la restrângerea şi, apoi, la dispariţia sa din limbă.

SECOL	**sec. al XVI-lea**			**sec. al XVII-lea**		
Etimologie	+ INF.	+ CONJ.	+ GER.	+ INF.	+ CONJ.	+ GER.
VOLERE	Tipul 1 canonic *voi afla, vei ceti* versus *audzi-veri, sluji-veri*	Tipul 1a *va să judece, va să rugăm*	Tipul 2 *veri fi aducând*	Tipul 1 canonic *voi afla, vei ceti, audzi-veri, sluji-veri*	Tipul 1a *voi să cânt, va să rugăm*	Tipul 2 *voi fi cântând*
				Tipul 1b *oi cânta*	Tipul 1c *oi să cânt*	
HABERE	Tipul 3 *am a trimite, are a opri, are a vedea*			Tipul 3 *am a trimite, are a opri, are a vedea*	Tipul 3c *avem să vă facem*	
				Tipul 3a *voi avea a cânta*		
				Tipul 3b *să aibă a să créde*		

Tabel nr. 2: *Variaţia diacronică a paradigmei de viitor din limba română* (sec. XVI-XVII)

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

De asemenea, o altă invariantă [Tipul 3b], în care auxiliarul este utilizat la conjunctiv: *să am, ai* (*aibi*)*, aibă + a + infinitiv*, apare – cu o distribuţie limitată însă – în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, în special în scrisori şi documente, fiind înregistrată frecvent în apodoza sistemului condiţional de tip *dacă p, q,* unde intră în sinonimie cu prezentul conjunctiv cu valoare iusivă (v. ex. 4):

(4) Şi de să vor găsi *şi nescar dirése* <u>*să nu aibă a să créde*</u>. (*Docum. Hist.,* A IXI, p. 136, apud Călăraşu 1987, 184).

Totodată, auxiliarul *am, ai, are* etc., apare însoţit nu numai de infinitiv, dar şi de conjunctivul verbului lexical [=Tipul 3c]. În textele de legi din secolul al XVII-lea, această structură exprimă ideea de necesitate în [viitor] (v. ex. 5), dar începând din secolul următor, această valoare modală specifică se va pierde, Tipul 3c fiind utilizat cu preponderenţă în subordonate:

(5) *Noi* <u>*avem să vă facem*</u> *lĕgĕ cu nuşîi* să nu vă *pĕră bucatele dōmnilor voastre.* (LRB, p. 64, apud Călăraşu 1987, 187).

Începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea şi până în prezent asistăm la un proces de „sedimentare” a formelor de V-Tipul 1, 2 şi 3, care se debarasează treptat de anumite subtipuri formale. De exemplu, Tipul 1a este simţit ca fiind arhaic şi apare, din acest motiv, din ce în ce mai rar folosit, înregistrându-se sporadic în opera lui I. Budai-Deleanu, Petru Maior sau Gh. Asachi. De asemenea, Tipul 1c (*oi să cânt*) îşi restrânge dialectal utilizarea, înregistrându-se azi doar în zona Munteniei, în limba curentă fiind folosită doar forma de pers. a 3-a pl: *or să cânte* (v. Iliescu 2000, 434), iar V-Tipul 3 (*am a cânta*) va fi înlocuit chiar de la sfârşitul sec. al XVIII-lea de o altă variantă a sa, şi anume, Tipul 3c realizat cu auxiliarul *a avea* urmat de conjunctivul verbului lexical. Prin urmare, structura *am a cânta* nu va mai aparţine paradigmei de V, dată fiind puternica valoare deontică care o guvernează.

Trebuie menţionată, tot pentru sfârşitul secolului al XVIII-lea, şi apariţia V-Tipul 4, *o să cânt*, o formă verbală puternic marcată deictic, „ce qui a contribué probablement à son extension dans la langue commune.” (Iliescu 2000, 434).

1.3. Din punctul de vedere al procesului de ‘gramaticalizare’ (înţeles acum în canonul clasic, de trecere de la *lexical* la *gramatical* – v. Meillet 1912: 130-148 sau Lehmann 1985: 303-318), paradigma de V cea mai gramaticalizată de care dispune limba română contemporană este cea a V-Tipul 4, care prezintă deja o formă a auxiliarului redusă la invariabila *o*. La polul opus, formele cele mai puţin gramaticalizate sunt cele construite cu un participiu prezent. În cazul lor, procesul de gramaticalizare este îngreunat, pe de o parte, de structura lor morfematică greoaie (auxiliar supracompus + « gérondif obligatoirement au moins bisyllabique » (Iliescu 2000, 437)), iar, pe de altă parte, de polifuncţionalitatea lor semantică, acestea marcând la nivel modal [epistemicul inferenţial], la nivel temporal [raportarea la T_0] şi la nivel aspectual, imperfectivitatea.

Privită însă din perspectiva teoriei extinse a ‘gramaticalizării’, înţeleasă acum ca *reorganizare a sistemului gramatical al unei limbi* (v. Andersen 2006; Lindschouw 2011), întreaga discuţie referitoare la evoluţia formelor constitutive ale paradigmei de

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

V din limba română trebuie repoziţionată din prisma următoarelor direcţii evolutive:

– restrângerea funcţionării formei de V-Tipul 1 la stilul literar şi la registrul îngrijit de limbă unde apare frecvent cu valori temporale sau temporalo-modale;
– constituirea unui sistem de actualizare a [prospectivului] deictic, care cuprinde V-Tipul 1, V-Tipul 3 şi V-Tipul 4 (forme care se disting în primul rând la nivel diamezic)[5] şi specializarea formelor gerundive şi a V-Tipul 2 în actualizarea [epistemicului probabil], acestea pierzându-şi valoarea deictică prospectivă în secolul al XVII-lea.

2. Procesul de regramatizare a paradigmei de viitor din limba română

În linii foarte generale, acest proces poate fi astfel rezumat: formele canonice de V, care reprezintă iniţial rezultate ale unor procese anterioare de 'gramaticalizare' (în sensul de trecere de la *lexical* la *gramatical*), ajung cu timpul să aibă un comportament morfosintactic şi semantic polifuncţional, actualizând mai mult de o valoare gramaticală. O astfel de situaţie va antrena selectarea unor noi constituenţi în cadrul paradigmei de V şi va determina în mod inevitabil: (i) concurenţa dintre formele canonice şi cele nou create; (ii) desemantizarea şi specializarea pe un anumit segment informaţional a formelor canonice, respectiv, (iii) gramaticalizarea (totală sau parţială) a formelor perifrastice concurente.

În fapt, această repoziţionare aduce în discuţie istoria constituirii unei noi forme verbale, cunoscută în lingvistica românească sub denumirea de *prezumtiv*. Înscriindune pe aceeaşi poziţie cu Zafiu (2009), punctul nostru de vedere[6] este – aşa cum am arătat şi cu alte ocazii (v. şi Popescu 2009, 2013) – că, în limba contemporană, sub eticheta de „prezumtiv", trebuie cuprinse:

– pentru raportarea la [prezent-(viitor)]: perifraza cu auxiliarul la viitor + gerunziul verbului lexical – *(v)oi fi cântând*, respectiv, forma omonimă şi aferezată a V-Tipul 2 – *oi cânta*.
– pentru raportarea la [trecut]: structura construită cu auxiliarul la viitor + participiul trecut al verbului lexical, structură omonimă cu V anterior – *(v)oi fi cântat.*

În ceea ce priveşte turnurile construite cu gerunziul verbului lexical şi auxiliarul la condiţional, conjunctiv sau chiar la infinitiv, părerea noastră este că acestea reprezintă doar variante diferenţiate formal de formele de [prezent] ale modurilor în cauză, dar care sub aspectul semnificaţiei nu se deosebesc foarte mult de conţinutul paradigmelor tutelare. În schimb, semnificaţia unei structuri de tipul FoiG şi cea a unei

5. A se vedea în acest sens şi opinia Rodicăi Orza (1966, 223, citată de Ţâra 2009, 149) care afirmă că, în limba română contemporană, construcţiile de tip *am să cânt, o să cânt* „[…] au, în unele regiuni ale ţării, şi valori modale, exprimând fie o necesitate, o poruncă, o certitudine, o dorinţă, fie o probabilitate sau o acţiune nesigură".
6. Cu toate acestea, în GALR (2005, vol. I), perspectiva descriptivă este cu totul alta: „În GALR, prezumtivul primeşte o descriere *maximală* [s.n.], care cuprinde pentru prezent perifrazele gerunziale cu viitorul, condiţionalul şi conjunctivul, ca şi forma omonimă cu viitorul I, iar pentru perfect structurile cu participiul şi auxiliarul la viitor, condiţional şi conjunctiv." (GALR 2005, I: 373-378).

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

structuri gerunziale la condițional nu este similară, căci acestea nu actualizează zone modale identice (*cf*. /inferenţă/ *vs*. /eventualitate şi/sau evidenţialitate/). În plus, trebuie adăugat faptul că: „ceea ce numim *prezumtiv* în română nu este rezultatul unei evoluţii surprinzătoare şi atipice, ci al unui proces de gramaticalizare a unor forme de viitor [romanic], care s-au specializat pentru una dintre valorile tipice, foarte răspândite ale viitorului (Iliescu 2007, 178). Acceptarea acestei interpretări istorice şi tipologice are consecinţe importante asupra descrierii sistemului actual: *având în vedere că viitorul este chiar punctul de pornire în constituirea paradigmei prezumtivului*, identitatea formelor prezumtivului cu formele de viitor (simplu sau anterior) nu poate fi considerată un fenomen marginal, rezultat al unei analogii sau al unei evoluţii târzii. Această perspectivă (coroborată cu alte observaţii de distribuţie şi funcţionare) implică şi eliminarea din paradigma prezumtivului a acelor forme care au în comun cu el doar un element component (gerunziul) şi o semantică modală asemănătoare (dar *nu* identică)." (Zafiu 2009, 289).

Revenind la cei doi constituenţi de prezent ai paradigmei de *prezumtiv*, trebuie spus că fiecare dintre aceştia reprezintă rezultatul unui proces de gramaticalizare (privită *in extenso*, cu semnificaţia de 'regramatizare') asupra căruia ne vom opri (succint) în continuare.

2.1. Procesul de 'regramatizare' a perifrazei gerunziale (FoiG) constă în specializarea completă a acestei structuri analitice în domeniul modalităţii epistemice şi/sau al *evidenţialităţii*, prin pierderea valorilor sale temporalo-aspectuale bazice. Atestată încă din secolul al XVI-lea, dar rar folosită[7], FoiG apare, în epoca veche, exclusiv cu valoare temporală (v. *infra* ex. 6), ca variantă liberă atât pentru formele de V construite cu *a vrea* + infinitiv/conjunctiv, cât şi pentru cele cu *a avea* + infinitiv, marcând uneori (rar) valoarea aspectuală [+progresiv] sau [+iterativ] (de fapt, Niculescu (2011, 432)

7. Niculescu (2011, 427) găseşte câteva ocurenţe care apar doar în textele traduse, nu şi în cele originale, motiv pentru care, în literatură, s-a considerat că această structură reprezintă în limba română o calchiere a unor turnuri similare din slavonă sau din maghiară. În fapt, este vorba de o creaţie internă, specifică limbii române (v. Berea Găgeanu 1974; Niculescu 2011), aparţinând conjugării perifrastice active. Spre deosebire de turnurile corespondente din latină care se realizau cu un participiu viitor activ în *–turus* şi verbul auxiliar *esse*, în dacoromână auxiliarul este înlocuit de verbul *a vrea* < lat. VELLE, „[…] semn al faptului că [aceste perifraze prospective] au fost influenţate de transformările care au avut loc în latina târzie, când viitorul a început să fie exprimat prin structuri perifrastice cu auxiliar modal (*volo, habeo, debeo, incipio* etc.). Aceste auxiliare, dintre care în limba română s-a impus *volo*, au imprimat tuturor grupărilor care le includ o nuanţă modală, care poate varia de la *dorinţă, voinţă* până la *necesitate* etc. Cu respectivele valori modale, construcţiile au fost transmise limbilor romanice, unde, ulterior, şi-au pierdut aceste valenţe, specializându-se în redarea valorii de viitor." (Corcheş / Roman 2011, 319).
O altă ipoteză cu privire la dezvoltarea acestei perifraze în limba romană (susţinută de E. Slave (1957, 53-61) şi de Al. Graur (1968, 205)), este aceea potrivit căreia *voiu + fi + gerunziul* ar fi apărut prin analogie cu V anterior: se porneşte de la premisa că în foarte multe ocurenţe temporale V anterior putea comuta cu V-Tipul 1 (situaţie care se înregistrează şi în limba română actuală), în limba veche, V anterior apărând foarte rar utilizat ca timp de relaţie şi, mai des, cu valoare modală. Cum V-Tipul 1 actualiza atât [prospectivul], cât şi o acţiune incertă cu raportare la [prezent], în acel moment, „[…] dacă s-a creat un prezumtiv trecut, s-a creat şi unul prezent." (Slave 1957, 60), care însă era polivalent (avea atât utilizări temporale, cât şi modale) şi, din acest motiv, s-a creat perifraza cu participiul prezent, ca o structură morfologică şi semantică paralelă cu cea formată din auxiliarul *a fi* şi *participiul trecut* al verbului lexical. Însă, aşa cum arată şi Elena Berea-Găgenu (1974, 97-111), dată fiind raritatea ocurenţelor formelor de V anterior în secolul al XVII-lea, în ambele tipuri de utilizări, este foarte greu de acceptat ipoteza prezentată anterior.

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

demonstrează că din totalul ocurenţelor de acest tip existente în *Palia de la Orăştie* (un număr de 24), doar patru au, în mod evident, o valoare aspectuală progresivă sau iterativă). Totuşi, această situaţie nu exclude în totalitate posibilitatea de selecţie a sa în limba vorbită în ocurenţe cu valoare epistemică.

(6) Şi se va tâmpla cum Faraon pre voi vă va fi chiemând şi va fi dzicând acestea. (*PO*, 165, 18, apud Dimitrescu *et al.* 1978, 316).

Însă, pentru epoca la care facem referire, subliniem faptul că FoiG apare frecvent în propoziţii principale ca echivalent al V-Tipul 1, exprimând o acţiune prospectivă, cu raportare directă la Sit_0, glosabilă astăzi prin structura „urmează să…" [+ viitor imediat]:

(7) Şi vor şti *eghipteanii* că eu *sînt Domn (...) şi voiu fi aducându afară feciorii lu Israil* (*PO*., apud Călăraşu 1987, 195, n. 1).

Totuşi, ca urmare a structurii sale morfematice, această turnură exprima adesea şi valoarea modală de [obligativitate] a îndeplinirii acţiunii, valoare cu care se înregistrează, cu precădere, în subordonate. Totodată, integrarea unor structuri dependente ca cele amintite anterior în contexte nedeterminate, marcate de nuanţa de [incertitudine], va face ca turnura prospectivă *voiu fi cântând* să adauge în semantismul său posibilitatea de actualizare a „ideii de nesiguranţă" (Călăraşu 1987, 194), FoiG înscriindu-se astfel în „tendinţa limbii de a consacra o formă verbală specială pentru contextele condiţionale şi nedeterminate." (Călăraşu 1987, 194).

Iată de ce, anumiţi cercetători (v. Berea-Găgeanu 1979, 110) consideră că în textul *Paliei de la Orăştie* (p. 165, 212, 217, 256, 257, 261, etc., apud Călăraşu 1987, 195) formaţia discutată este încărcată cu „valoarea prezumtivă de îndoială, presupunere sau posibilitate" (v. şi Călăraşu 1987, 195):

(8) Şi *cînd vor fi dzicînd voao feciorii voastri: ce slujbă de cinste iaste aceasta?* Dzice-veţi *lor: jirtva trecutului* (*PO*., p. 217, apud Călăraşu 1987, 195).

Exemplul anterior atestă prezenţa în acelaşi context a celor două tipuri formale de V construite cu auxiliarul *a vrea*: *vor fi dzicînd* (FoiG), respectiv, *dzice-veţi* (V-Tipul 1), această situaţie constituind, fără îndoială, o mărturie importantă a echivalenţei semantice a celor două structuri.

Utilizările cu adevărat înrădăcinate în zona [epistemicului] apar, după unii cercetători (v. Berea-Găgeanu 1979, 110) spre sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, după alţii (Zamfir 2007, apud Zafiu 2009), sporadic, chiar din prima jumătatea a secolului al XVII-lea. Însă, chiar de la începutul secolului al XVIII-lea, ocurenţele de acest tip sunt mult mai frecvente (v. *infra* ex. (9) şi (10)), FoiG funcţionând adesea în acelaşi context cu o formă de V-Tipul 1:

(9) Şi zicea *cătră boiari: „De mult or fi zvorind ei şi* or fi *flămânzi, neavându de cheltuială".* (Neculce, 196, apud Zafiu 2009, 298).

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

(10) Şi i-au tăiat nasul, den ce pricină noi nu ştim – cei ce l-au pârât, *vor fi ştiind de ce şi cum.* (Radu Popescu, 406-407, apud Zafiu 2009, 298).

Cu toate acestea, nu trebuie considerat că procesul de 'regramatizare' a perifrazei gerunziale s-a definitivat, de vreme ce încă există suficiente ocurenţe în secolul al XVIIIlea care atestă utilizarea sa cu valoare deictică:

(11) *Cei ce vor face dieţi, să fie cu minţile întregi şi făr de vigleşug* să arate în *dierţile lor tot adevărul al averii şi a datorii lor. Să nu lepede din moştenire pe moştenitorii lui cei adevăraţi, făr de a nu arăta vina lor; nici să lase cea mai multă parte din averea lui la vreunul din rudele lui, pentru multa dragoste ce va fi având spre acela.* (*Pravilniceasca Condică*, 1780, 106, apud Zafiu 2009, 298).

(12) *Când ţiganul sau ţiganca ce să cere de stăpână-său va fi ştiind meşteşuguri, şi să cere asupra schimbului schimb deopotrivă, ca să ştie acele meşteşuguri, sau atâţia ţigani pentru câte meşteşuguri ştie acel ţigan sau acea ţigancă, atunci cu judecată să se hotărască aceasta, cumpănind judecătoriul ceia ce iaste drept, după meşteşugurile ce să va dovedi* că ştie acel obraz ce să schimbă. (*Pravilniceasca Condică*, 1780, 146, apud Zafiu 2009, 298).

Totodată, începând din secolul al XVIII-lea, FoiG apare cu valoare modală de potențial /posibil/ (v. Popescu 2015) sau de potențial /probabil/, dar nu cu raportare la Sit_0, ci cu „orientare prospectivă dinspre trecut înspre prezent" (v. Călăraşu 1987, 196), deci cu raportare la [trecut], în astfel de ocurenţe aflându-se în corelare, uneori, în acelaşi segment discursiv, cu structura *voi, vei, va + fi + participiul trecut* (*cf*. ex. 13 şi 14):

(13) *Mai închis-au între acéste vremi şi pe Neagoe postelnic Săcuianul, şi i-au tăiat nasul, den ce pricină noi nu ştim, cei ce l-au pîrît, vor fi ştiind de ce şi cum* (P. Ist., p. 407, apud Călăraşu 1987, 196) (= potențial /probabil/ cu raportare la [trecut]).

(14) Şi *dzicè* către boieri: De mult *or fi dvorind ei şi* or fi flămîndzi*, neavînd de cheltuială* (N.L., p. 32, apud Călăraşu 1987, 196).

Acest comportament poate fi coroborat cu cel ilustrat de anumite exemple care datează chiar din secolul al XVI-lea, în care această structură dublează un imperfect (*era mergând* – v. Zafiu (2002, 135)) sau un perfect compus indicativ (*a fost plecând* – v. Zafiu (2002, 135)). De exemplu, Iorgu Iordan (1975, 149) consideră că *fuiu lucrându* (*CV.*, XVIII, 12-13, apud Iliescu 1999, 106) aduce în plus faţă de formele sintetice corespunzătoare ideea de [incertitudine]. Şi în româna medie se observă (v. Manoliu-Manea 1993, 233) acelaşi comportament sintactico-semantic al acestei perifrazei gerunziale, însă într-o măsură mult mai mică, căci, înlocuind timpurile de trecut indicativ cu o astfel de structură gerunzială, scriitorul aduce „în prim plan evenimente importante pe care le prezintă cu încetinitorul." (Manoliu-Manea 1993, 235).

Prin urmare, traiectoria evolutivă parcursă de această perifrază, marcată aspectual [+progresiv]/[+iterativ] şi actualizând în plan temporal [simultaneitatea faţă de T_0], pare să fie următoarea: „Pe măsură ce sistemul de marcare aspectuală căreia îi aparţine dispare, perifraza – ca simplă variantă de viitor (şi datorită afinităţii dintre aspect şi modalitate) – a preluat valoarea modală a viitorului." (Zafiu 2009, 298).

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

Acest parcurs evolutiv trebuie completat cu observaţia (v. Popescu 2009, 157-158) potrivit căreia, între secolul al XVI-lea şi secolul al XVIII-lea, pot fi detaşate două mari etape de evoluţie a turnurii FoiG, şi anume:

(i) Începând din secolul al XVI-lea şi până în secolul al XVIII-lea această structură apare în toate tipurile de scrieri pentru exprimarea unei acţiuni prospective (din punct de vedere temporal) şi implicit, încărcată cu o nuanţă de incertitudine, caracteristică inerentă viitorului, dar, în cazul de faţă, subliniată – deci întărită discursiv, şi prin existenţa unor elemente contextuale, de tip lexical (pronume, adverbe interogative sau nehotărâte) sau sintactic (sistemul condiţional), din aceeaşi sferă semantică.

(ii) Începând de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea se constată utilizarea acestei structuri pentru a exprima o acţiune simultană cu Sit_0, de asemenea cu nuanţa modală [+ incertitudine], şi, mai rar, o acţiune posibilă, cu raportare la [trecut]. Acesta este momentul în care structurii în discuţie încep să-i fie predominante ocurenţele modale.

În orice caz, trebuie subliniat faptul că: „eliminarea grupării gerunziale din ansamblul mijloacelor de exprimare a viitorului, cauzată în egală măsură de factori de natură formală (caracterul neobişnuit şi complicat al structurii sale) şi semantică (imprecizia conţinutului semantic, existenţa celorlalte forme sinonime de exprimare a ideii de viitor) (Berea-Găgeanu 1974), duce, pe de o parte, la *simplificarea şi reorganizarea subsistemului temporal al viitorului, iar, pe de altă parte, la îmbogăţirea sistemului modal al limbii române, care adaugă un nou membru* [s.n.]" (Corcheş/Roman 2011, 320).

Totodată, nu trebuie omisă nici reorganizarea sub raport temporalo-referenţial a turnurii *(v)oi + fi + gerunziu*, care nu va mai funcţiona ca o formă de actualizare a [viitorului] sau a [trecutului], ci se va raporta (preponderent) la [prezentul] (în fapt, un interval de [prezent-viitor]) situaţiei de comunicare. În limba română contemporană, cei trei constituenţi ai paradigmei de *prezumtiv* exprimă raportul temporal dihotomic: [trecut] (redat de forma: *(v)oi + fi + participiul trecut al verbului lexical*) *vs.* [non-trecut] (redat de forma omonimă de V-Tipul 2 şi de structura *(v)oi + fi + participiul prezent al verbului lexical*).

2.2. În ceea ce priveşte procesul de 'regramatizare' a V-Tipul 2 (*oi cânta*) ca formă omonimă de *prezumtiv*, acesta pare a fi oarecum similar cu cel descris anterior în cazul turnurii *(v)oi + fi + gerunziul verbului lexical*, cel puţin sub aspect conceptual şi cronologic. În plus, în cazul de faţă este evidentă şi modificarea la nivel formal, intervenită în cazul auxiliarului care, prin afereză, ajunge la forma populară, specializată (*o cânta*). De fapt, această formă de prezumtiv derivă din formele de V-Tipul 1, moştenite, aşa cum am văzut, din turnura latină prospectivă VOLO CANTARE. Iniţial (în româna comună), V-Tipul 1 a reprezentat singura (unica) formă cu valoare prospectivă exclusiv deictică. În secolul al XVI-lea, structura formală constituită din auxiliarul *a vrea* + infinitivul verbului lexical apare foarte rar în actualizarea unor valori modale de tipul [+ incertitudine] / [+ necesitate], iar în astfel de ocurenţe, de fapt: „Nuanţa de incertitudine aparţine, mai ales, contextului şi ea se transferă asupra întregului mesaj. Atunci când incertitudinea aparţine formei verbale, are loc şi o schimbare a temporalităţii formaţiei menţionate, obţinându-se efecte de sens speciale […]. Frecvenţa mare a viitorului în această perioadă în cadrul regentei condiţionate

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

şi al propoziţiilor condiţionale, în general, este un argument pentru a considera mai răspândită întrebuinţarea V [viitorului] exprimând incertitudinea în limba veche în raport cu limba actuală […].” (Călăraşu 1987, 211).

Cu astfel de valori, structura verbală în discuţie apare, în special, în textele reprezentând limba vorbită, dar şi în cele traduse sau în documente oficiale cu caracter juridic şi, de obicei, în regenta unui sistem ipotetic (v. 15a)

(15) a. *De vei fi luat dumneata păn acum, bine va fi* (ISN, p. 103, a. 1784, Rîmnicu-Vîlcea, apud Călăraşu 1987, 203).

b. *dzise domnul cătră Gain: unde iaste fratele tău Avel? El răspunse: nu ştiu, au voiu fi eu pădzitoriu fratelui meu?* (*PO*., 22, apud Niculescu 2011, 437).

Aceste contexte eventuale sau supozitive[8], a căror frecvenţă se intensifică începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, sunt favorizante pentru dezvoltarea (ca frecvenţă şi intensitate) naturii modale originare a *viitorului*, în astfel de cazuri morfemul verbal discutat fiind considerat o formă de V cu valoare modală (probabilă, dubitativă etc.), încă cu structura fonetică identică cu cea a formei canonice actuale:

(16) Şi într-un loc *vădzui un om* şedzând *numai cu piele.* Şi gândind întru mine şi *dziş: „Au doar să păduchea, sau* va fi *diiavol?”* (Zosim 57, anul 1676, apud Zafiu 2009, 296).

(17) *atunce cuprinsă frică şi spaimă pre diacon, de nu cutedza* să *să lipască nice leac de om, că din rugă îi era obrazul proslăvit ca de înger, atâta cât sta în gânduri diaconul de cugeta: „Cândai* va fi *înger acesta ce să veade om*” (Dosoftei 11v, anul 1682-1686, apud Zafiu 2009, 296).

(18) *Apoi de toate, deaca vădzu împăratul că doreaşte* să-ş *margă la scaun,* îi *dzâsă* să-ş poftească *vreun dar ce-i* va lipsi*, iar svântul* răspunsă (…) (Dosoftei 147rv, anul 1682-1686, apud Zafiu 2009, 296).

Acest morfem verbal modal încă cu sens temporal de [viitor] se întâlneşte frecvent la Miron Costin (sfârşitul sec. al XVII-lea), C. Cantacuzino (sfârşitul sec. al XVII-lea – începutul sec. al XVIII-lea), Antim Ivireanul, Ion Neculce (prima jumătate a secolului al XVIII-lea) Ienăchiţă Văcărescu (sfârşitul secolului al XVIII-lea) etc. (v. Zafiu 2009, 296):

(19) e*ra fămeie rapitoare, precum spun şi de vréme ce au otrăvit pe cumnatu-său, pre Simion vodă (de* va hi *aşea) şi de frica lui Dumnedzău depărtată* (Costin 64, apud Zafiu 2009, 296).

(20) *Dar mă mir cum încape acest lucru, că întâi scrie ca au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoie, ş-apoi să o zidească, cum va hi acel lucru?* (Costin 266, apud Zafiu 2009, 296).

(21) *Măcără* că nu ştim carii mai *fireş limba* îş *vorbeaşte, ceştia ce prin ceaste*

8. Aceste contexte eventuale sau supozitive necesită o analiză aprofundată din punctul de vedere al unui corpus lărgit ca număr de ocurenţe şi ca spaţiu temporal. Părerea noastră este că în „devenirea” sa ca formă de prezumtiv, turnura *o cânta* a gramatizat (a absorbit inerent) astfel de structuri discursive explicit ilocuţionare; altfel spus, a gramaticalizat un întreg ansamblu referențial R (v. Popescu 2013), putând funcţiona ca formă evidenţială fără raportare explicită la sursa informaţională (v. şi Rossari *et al*. 2007).

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

părţi *lăcuiescu, carii s-au amestecat cu alte multe fealiuri de limbi, au ceia, căci tot în locul lor acolo să află. Însă orice* va fi *de aceasta nu ştiu* (Cantacuzino, 197, 64, apud Zafiu 2009, 296).

(22) *Deci, vârându-se supt elefantul pre care i să părea* că va fi î*mpăratul, omorî pre elefant şi, căzând elefantul mort preste* dânsul, muri şi el, acolo (Antim Ivireanul 309, apud Zafiu 2009, 297).

(23) *Poate-fi, de* or fi *şi* scrise *de Nicolai logofătul, dar* or fi *poate fi* tăinuite*, şi până acum la ivală n-au eşit* (Neculce 157, apud Zafiu 2009, 296).

(24) Şi cu *acestu mijloc s-a săvârşit traghica moarte a lui sultan Ibrahim; însă nu ştiu dă* va fi adevărată *aceasta* (Văcărescu 57, apud Zafiu 2009, 296).

Toate aceste exemple prezentate anterior demonstrează nu numai creşterea numărului de ocurenţe cu valoare modală a structurii discutate, dar şi faptul că acest morfem verbal începe să se specializeze cu valoare prezumtivă în contexte în care această semnificaţie modală continuă să fie marcată (deja suplimentar, în secolul al XVIII-lea) de anumite verbe, adverbe sau expresii din aceeaşi zonă modală. Totodată, iese în evidenţă din contextele prezentate anterior folosirea preponderentă a verbului *a fi*, dar şi alternarea formei canonice de V cu cea neaferezată.

Într-adevăr, aprox. din secolul al XVII-lea, ca urmare a diferenţierii morfosintactice dintre formele auxiliarului şi cele ale verbului lexical plin, apare în limbă invarianta V-Tipul 1, *oi* + *infinitiv* (Foi) – structură formată prin eroziunea formelor auxiliarului, care se înregistrează cu precădere în varianta populară scrisă. Acest nou morfem începe să dubleze tipul fundamental de V (*voi* + *infinitiv*) în utilizările sale deictice, dar şi invarianta: *voi, vei, va* + conjunctivul verbului lexical (v. *infra* ex. 26) – exemple de acest tip întâlnindu-se chiar şi în secolul al XVIII-lea (v. Zafiu 2009, 299). Textele din secolul al XVII-lea atestă utilizarea Foi în sistemul condiţional, atât în protază, cât şi în apodoză, cu valoare de potențial /probabil/ sau chiar de potențial /posibil/, acestea fiind de fapt contextele cheie care vor favoriza dezvoltarea valorii epistemice a V:

(25) *De* n'a fi *la prilej tot ţi*-om mulţămi (ISDB, p. 86, apud Călăraşu 1987, 164).

(26) Şi el ca mine a să fie *în lume nenorocit* (Conachi, *Poesii*, p. 48, apud Rosetti / Cazacu / Onu 1971, 569).

Însă, specializarea grupării *oi* + *infinitiv* ca formă inerentă (deci fără aportul contextual al altor mărci explicite) de prezumtiv începe să se dezvolte abia în secolul al XIX-lea, situaţie ilustrată şi de literatura scrisă cu caracter de oralitate populară (v. *infra* ex. (27), (28), (29), (30)), pentru ca, deja la sfârşitul secolului al XIX-lea, în opera lui Ion Creangă, această formă verbală să apară integrată în construcţii sintactice (indefinite – v. ex. (31) şi (33), sau concesive, ca sub (32)) asemănătoare cu cele din limba actuală:

(27) *de unde* o fi *omul ăsta, mă?* (Costache Caragiali, TI XIX, 59, apud Zafiu 2009, 297).

(28) *Ce*-o fi *asta, neiculiţă?* (Costache Caragiali, TI XIX, 60, apud Zafiu 2009, 297).

(29) *Ce fel de fiinţă* o fi *asta, frăţioare?* (Costache Caragiali, TI XIX, 60, apud

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

Zafiu 2009, 297).

(30) *E cam afumată cafeaua, cioară.//* - O fi*, blagoslovitule.* (Costache Caragiali, TI XIX, 59, apud Zafiu 2009, 297).

(31) *unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde*-a fi *acolo ...* (Creangă, 159, apud Zafiu 2009, 297).

(32) *Aşa* a fi, n-a fi aşa, zise mama, vreau să-mi fac (Creangă, 159, apud Zafiu 2009, 297).

(33) *sau cine mai ştie ce pricopseală* a fi (Creangă, 108, apud Zafiu 2009, 297).

Din parcursul diacronic prezentat anterior rezultă că:

(i) procesul de 'regramatizare' a formei de V-Tipul 1 (iniţial varianta neaferezată) începe în secolul al XVII-lea şi este vizibil deja la sfârşitul acestui secol pentru varianta *oi* + *infinitiv*, cu alte cuvinte, se produce simultan cu cel al structurii gerunziale discutate anterior. În urma acestui proces de 'regramatizare', forma cultă (neaferezată) a V-Tipul 1 (*va fi*) nu se va mai înregistra cu valoare de prezumtiv. Începând din secolul al XX-lea, această din urmă formă apare în texte doar cu valoare deictică şi/sau conjecturală.

(ii) ca şi în cazul structurii *(v)oi* + *fi* + *gerunziu*, şi forma de prezumtiv *oi* + *infinitiv* îşi restructurează sistemul de referinţă temporală de la [viitor] la [prezent(-viitor)], deci la [non trecut].

Cu alte cuvinte, româna dispune, în zona de actualizare a modalităţii epistemico-inferenţiale (şi/sau a [evidenţialităţii]), de forme proprii, rezultate fie prin specializarea unor formanţi prospectivi, aşa cum se întâmplă în cazul formelor omonime cu V-Tipul 2, respectiv, cu V anterior, fie prin „reconvertirea" unor structuri care funcţionau în aceeaşi zonă de expresie a prospectivului temporal.

3. Câteva concluzii

Înţelegând procesul de 'regramatizare' ca un ansamblu de schimbări semantico-sintactice care afectează un anumit item deja gramaticalizat şi care poate antrena reorganizări de paradigmă sau poate conduce la crearea unor noi tipuri de opoziţii la nivel de sistem, putem afirma că, în ipostaza lor actuală, formele canonice de V din limba română au parcurs sau se află încă în plin proces de 'regramatizare'. Spre deosebire însă de franceză, spaniolă, italiană, unde s-a constatat că forma canonică de V a pierdut o mare parte din ocurenţele temporale, dar a câştigat în plan modal şi, mai cu seamă, în zona de expresie a [epistemicului probabil] şi / sau a [evidenţialităţii], limba română pare să urmeze traiectoria inversă, căci acest sistem lingvistic caracterizat iniţial de polimorfism îşi specializează fiecare tipar prospectiv, formei canonice fiindu-i rezervată, începând cu secolul al XX-lea, zona exprimării deictice şi cea a unei [conjecturi] slabe.

În limba română, V canonic suferă, am putea spune, o regresie în zona de actualizare a modalităţii epistemice, deoarece, spre deosebire de limba veche când se înregistrează în contexte eventuale sau supozitive şi chiar cu valoare modală proprie, *voi* + infinitiv apare în româna actuală doar în exprimarea unei previziuni, deci cu caracter slab inferenţial. În schimb, această formă stă la baza creării unor formanţi specializaţi, precum V-Tipul 2 (*oi cânta*) şi FoiG ((*v*)*oi fi cântând*), morfeme verbale

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

cu rol inferenţial puternic, care le apropie de valoarea V sintetic din limba italiană actuală.

Referințe bibliografice

Andersen, Henning. 2006. *Grammation, regrammation and degrammation: tense loss in Russian*, în „Diachronica", 23, 2, p. 231-258.

Berea-Găgeanu, Elena. 1974. *Forme verbale de viitor cu auxiliarul «a fi» în limba română*, în „Limba română", XXIII, 2, p. 97–111.

Berea-Găgeanu, Elena. 1979. *Viitorul în limba română*. Bucureşti: Tipografia Universităţii din Bucureşti.

Bybee, Joan, Perkins, Revere, William, Pagliuca. 1994. *The Evolution of Grammar. Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago / Londra: The University of Chicago Press (Bybee *et al*. 1994).

Călăraşu, Cristina. 1987. *Timp, mod, aspect în limba română în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea.* Bucureşti: Tipografia Universităţii din Bucureşti.

Company Company, Concepcíon. 2006. *Tiempos de formación romance. II. Los futuros y los condicionales*, în Company Company, Concepcíon (editor), *Sintaxis histórica de la lengua española: La frase verbal*, vol. I. México: FCE, UNAM, p. 349-422.

Corcheş, Cristina, Roman, Diana. 2011. *Observations on the regenerative capacity of grammatical structures: the Romanian present presumptive*, în Ciulei T. / Sandache, C. / Sandu, A. (editori). *Logos, Universalitate, Mentalitate, Educaţie, Noutate. Secţiunea Filosofie şi Ştiinţe Umaniste / Logos Universality Mentality Education Novelty. Section: Philosophy and Humanistic Sciences*, vol. 1. Iaşi: Editura Lumen, p. 309-324.

Dimitrescu, Florica (coord.). 1978. *Istoria limbii române. Fonetică, Morfosintaxă, Lexic*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Fleischman, Suzanne. 1982. *The future in thought and language. Diachronic Evidence from Romance*. Cambridge: Cambridge University Press.

*** *Gramatica limbii române* (*GALR*). (2005). vol. I: *Cuvântul,* vol. II: *Enunţul*. Bucureşti: Editura Academiei.

Graur, Alexandru. 1968. *Tendinţ*ele actuale ale limbii române. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Guţu Romalo, Valeria. (1968/2005*).* Le *futur en roumain aux XVIe–XVIIIe siècles*, în „Revue Roumaine de Linguistique", XIII, 5, p. 427–431; articol reluat în limba română în Guţu Romalo, Valeria. 2005. *Aspecte ale evoluţiei limbii române.* Bucureşti: Humanitas Educaţional, p. 152–155.

Iliescu, Maria. 1999. *Pour un statut sémantique et syntaxique du «présomptif» roumain*, în Brusegan, Rosanna, Cortelazzo, M. A. (editori), *Il tempo, i tempi: omaggio a Lorenzo Renzi.* Padova: Esedra, p. 97–112.

Iliescu, Maria. 2000. *Grammaticalisation et modalités en roumain: le futur déïctique et* épistémique*,* în Coene, Martine, de Mulder, Walter, Dendale, Patrick, D'Hulst, Yves. (editori). *Traiani Augusti Vestigia Pressa Sequamur. Studia Linguistica in Honorem Lilianae Tasmowski*. Padova: Unipress, p. 429-441.

Iliescu, Maria. 2007. *Româna din perspectivă romanică*. Bucureşti: Editura Academiei.

Iordan, Iorgu. 1975. *Stilistica limbii române,* ediţia a II-a, Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Lehmann, Christian. 1985. *Grammaticalization: Synchronic Variation and Diachronic Change*, în „Lingua e Stile", 20, 3, p. 303-318.

Lindschouw, Jan. 2011. *L'évolution du système du futur du moyen français au français moderne: la réorganisation comme un cas de régrammation*, în „Revue de Linguistique Romane", 75, 297-298, p. 51-98.

Manoliu-Manea, Maria. 1993. *Valori narative ale timpurilor trecute în Cronicile moldoveneşti*, în Manoliu-Manea, Maria, *Gramatică, pragmasemantică şi discurs*. Bucureşti: Editura Litera, p. 224-238.

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)

Meillet, Antoine. 1912. *L'évolution des formes grammaticales,* în Meillet, Antoine, *Linguistique historique et linguistique générale.* Paris: Honoré Champion, p. 130-148.

Mihăescu, Haralamb. 1960. *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman.* Bucureşti.

Niculescu, Dana. 2011. *The grammaticalization of the future tense forms in 16th century Romanian*, în „Revue Roumaine de Linguistique", 56, 4, p. 421-440.

Orza, Rodica. 1966. *Forme de viitor în ALR*, în „Cercetări de lingvistică", 2.

Popescu, Cecilia-Mihaela. 2009. *La grammaticalisation du présomptif en roumain*, în „Revue Roumaine de Linguistique", 54, 1-2, p. 151-160.

Popescu, Cecilia-Mihaela. 2013. *Viitorul şi condiţionalul în limbile romanice. Abordare morfosintactică şi categorizare semantică din perspectivă diacronică*, Craiova: Editura Universitaria.

Popescu, Cecilia-Mihaela. 2015. *Exprimarea* 'potenţialului' *şi a* 'irealului' *în latină, franceză şi română*. Teză de doctorat. Craiova: Editura Universitaria.

Popescu, Cecilia-Mihaela. 2017. *Evoluţia sistemului formelor prospective din limba română, un exemplu de regramatizare*, în Stanciu Istrate, Maria, Răuţu, Daniela (editoare), *Lucrările celui de-al VI-lea Simpozion Internaţional de lingvistică. Omagiu domnului academician Marius Sala, la aniversare.* Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 624-635.

Rosetti, Alexandru, Cazacu, Boris, Onu, Liviu. 1971. *Istoria limbii române literare*, vol. I. *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura Minerva.

Rossari, Corinne, Cojocariu, Corina, Ricci, Claudia, Spiridon, Adriana. (2007). *Devoir et l'évidentialité en français et en roumain*, în „Discours. Revue de linguistique, psycholinguistique et informatique", 1. Caen: Presses Universitaires de Caen, p. 2-15 şi în Internet : <http://discours.revues.org/116>.

Slave, Elena. 1957. *Prezumtivul*, în „Studii de gramatică", 2, p. 53-61.

Ţâra, George-Bogdan. 2009. *Viitorul cu* a avea *în traducerile textelor sacre*, în „Text şi discurs religios", vol. I. *Iaşi*: *Editura* Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", p. 147-154.

Zafiu, Rodica. 2002. *Evidenţialitatea în limba română actuală*, în Pană-Dindelegan, Gabriela (editor), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, p. 127-144.

Zafiu, Rodica. 2009. *Interpretări gramaticale ale prezumtivului*, în Zafiu, Rodica, Croitor, Blanca, Mihail, Ana-Maria. (editoare), *Studii de gramatică. Omagiu Doamnei Profesoare Valeria Guţu Romalo*. Bucureşti: Editura Univerităţii din Bucureşti, p. 289-30.

Zamfir, Dana, Mihaela. 2007. *Morfologia verbului in dacoromana veche (secolele al XVI-lea - al XVII-lea)*. Bucureşti: Editura Academiei.

BDD-A28948 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:12 UTC)